

zna, da je život prepun problema borbe. No njemu je kao kršćaninu glavna stvar: njegovo vedro i preobraženo biće i način borbe, koju vodi... To je uistinu dr. Đuro Arnold, onakav, kako ga poznamo desetak, dvadesetak, tridesetak, četrdesetak godina unatrag, kakav je bio i kakav je danas. On je uistinu kršćanin u svom srcu, kako veli dr. V. P., u svom srcu i u svom životu, kao i u svojim nadama. Jedinstvo i sklad, do kojega stoji njegovo spasenje po njegovu shvatanju, stoji u tomu, da se »od tijela jači« njegov duh... sreće pun nad sjajne zvijezde vine i padne tu pred Božji trun pa kao himna se rasplina. Savršeno ujedinjenje duše s Bogom — to je krajni smisao Arnoldova života:

Oko mene trajno pline — Tvoje ljubvi more mirno. — Zato kad ćeš jednom htjeti — Da s podnožja tvoga spanem — Moru daj da u skutu sveti — Čist ko kaplja rose kanem.

Vremena, u kojima živimo, tako su teška, da lako zamrača pesimizmom pogled naš, pesimizmom, koji se nerijetko očituje u uzdahu, da nemamo ljudi u našoj sredini. Dr. V. Pavlović pokazao je u ovoj studiji, da imamo ljudi, da imamo i stvaralačkih ličnosti — tek se one svojim nutrašnjim životom ni u svom težnju oko postignuća pravih vrednota ne narivavaju vašarskom reklamom; njih valja tražiti i biti sretan u njihovoj blizini. To je i smisao ove studije dra V. Pavlovića i za onoga, koji se ne će u svakoj pojedinosti potpuno složiti s njegovim izlaganjima. tSoga treba ovu studiju iskreno pozdraviti kao vedar dah zdravog životnog nastojanja.

Dr. D. Kniewald.

Dr. Franjo Fancev: 1) *Hrvatska crkvena prikazanja*, Zagreb 1932. Poseban otisak iz XI. knj. »Narodne starine«.

2) *Vatikanski hrvatski molitvenik i Dubrovački psaltir*, Zagreb 1934. Izd. Jugoslavenske akademije, knj. XXXI.

3) *Nova poezija Splitsanina Marka Marulića*, Rad Jugosl. akademije knj. 245, Zagreb 1933.

1. U našim književnim historijama nije dosad staroj hrvatskoj crkvenoj književnosti posvećeno dovoljno pažnje. Bit će tome razlog, što dosadašnja istraživanja o tome dijelu naše narodne književnosti nijesu donijela onakve rezultate, po kojima bi nastala potreba, da se o toj književnosti iznese iscrpnije mišljenje i da joj se dade ono značenje, koje joj pripada u cjelokupnom razvoju hrvatskoga književno-kulturnoga života. Naši književni historici nijesu o toj književnosti rekli mnogo više nego da je postojala i prethodila umjetničkoj svjetovnoj književnosti, a posebno o crkvenoj hrvatskoj književnosti pisanoj latiniskim pismom i o njenoj vezi sa starom hrvatskom glagolskom književnošću gotovo da nijesu rekli ništa. Prof. dr. F. Fancev u posljednjih nekoliko godina priklonio je naročitu pažnju ovoj staroj crkvenoj literaturi i uz poznatu, njemu svojstvenu revnost, neumornost i temeljitost, on je osvijetlio mnoge još dosad nepoznate unutrašnje veze na tom književnom području i time dao mogućnost, da na cjelokupno kulturno stanje hrvatskoga naroda iz vremena od 12 vijeka dalje gledamo s mnogo više jasnoće i sigurnosti.

Književno stvaranje svih evropskih naroda tamo od najstarijih vremena usko je povezano s religijskim doživljavanjem. Tek postepenim odvajanjem od vjerskih težnja književnost je poprimala svjetovniji karakter ne napustivši ni u sadašnjici po nekim svojim strujama izravnu vezu sa izvorom, iz kojega je proizašla. U povijesti svakoga naroda ova blizina vjerskoga osjećanja i književnoga izražaja udarila je pečat počecima kulturnoga kretanja, koje je svuda nastalo kao odraz vjerskih težnja. A kako je kulturna manifestacija ujedno znak oživljavanja narodne svijesti, to je i postojanje crkvenovjerske književnosti nesumnjivi dokaz pribiranja duhovnih snaga oko jedne zajedničke misli, izražene jednim te istim narodnim jezikom. Ova činjenica u toliko je odlučnija, što jači mogu da se iznesu dokazi o postojanju vremenskog i teritorijalnog kontinuiteta između pojedinih područja jednoga jezika i različitih vremena u historijskom razvitku naroda. Prema dosadašnjim prikazima naših književnih historija ta se unutrašnja duhovna veza počela osjećati tek od vremena pomola renesansne književnosti, a starija hrvatska glagolska književnost — kao izrazito crkvena — nije smatrana osnovom hrvatske narodne pismenosti, a prema tome ni je se u njoj mogla odraziti ni svijesno ni nesvijesno pripadnost k jednoj narodnoj zajednici.

Istraživanja prof. Fanceva u tome pogledu daju odlične rezultate. U knjizi »Hrvatska crkvena prikazanja« utvrđuje on, da su temelji ove književne vrste izgrađeni na pobožnoj poeziji bratovština s dijaloškim pjesmama i pučkim devocionima, a da im nisu bile uzorom njemačke crkvene drame ni talijanski »sacre rappresentazioni«. Pored toga dr. Fancev opovrgava tvrdnje, da su hrvatska crkvena prikazivanja nastala na Kvarnerskim otocima (Krk), Istri i Hrvatskom primorju, te postavlja tezu da su se pojedina hrvatska crkvena prikazivanja razvila u svim onim kulturnim središtima, gdje je bilo bratovština, a naročito u Zadarskoj sredini. Odavde širi se ova književna vrsta od 15 vijeka na sjever do Istre i na jug preko Korčule, Dubrovnika, Kotora do Budve. Ali i prije sačuvanih tekstova hrvatske crkvene poezije, kojih najstariji obrasci idu u 14. stoljeće, poznato je, da su još u 12 vijeku i to god. 1177. Hrvati Zadra u svome gradu dočekali rimskoga papu Aleksandra III. hrvatskim crkvenim pjesmama kao i to, da je u početku 12 vijeka zagrebačka stolna crkva liturgijskim igrama slavila Isusovo uskrsnuće i spomen na poklonstvo triju Kralja u Betlehemu. Prilike pod kojima su se mogla razviti crkvena prikazivanja bile su analogne prilikama u drugim katoličkim zemljama, a naročito u Italiji, tako te se može reći da su samonikla proizašla iz domaćih »confraternitates«. Kao što se za vrijeme renesansne književnosti sav duhovni život priklanjao Dubrovniku, tako je u vrijeme 15. vijeka Zadar bio središte, iz kojega su proizlazili prvi poticaji za stvaranje crkvenih dramskih prikazivanja. Crkvena poezija i crkvena prikazivanja i po sadržaju i po formi svojoj u svim krajevima Dalmacije, Hrvatskog primorja i Istre, te u svim razvojnim stepenima svojim (dr. Fancev nabroja 3 stepena) utvrđuju jedinstvene književne težnje, i time bez sumnje izrazito sudjeluje u pripremanju i izgrađivanju jedinstvene narodne svijesti koja

se očitovala u kasnijim stoljećima. Unutrašnja sadržajna i spoljašnja formalna srodnost i veza crkvenih prikazivanja iz različitih krajeva i različitih vremena upravo je toliko važna, koliko je u doba renesansne dalmatodubrovačke književnosti važna činjenica, da pojedini pjesnici spominju svoje starije prethodnike, hvale njihovu poeziju, ponose se njihovim djelima i citiraju njihove stihove. (Marulić, Hektorović, Zoranić, Gundulić i dr.)

2. U XXXI. knjizi Jugoslavenske akademije donosi dr. Fancev dva latinicom pisana spomenika hrvatske proze iz 14. i 15. vijeka i to Vatikanski hrvatski molitvenik koga je već g. 1859. objavio u »Zagrebačkom Katoličkom Listu« Fr. Rački, i Dubrovački psaltir. Pred samim tekstom ovih spomenika koji je štampan na punih 288 strana sa varijantama te bilješkama i obilnim objašnjenjima izlaže dr. Fancev svoje novo gledanje na odnos između crkvene hrvatske glagolske književnosti te one, pisane latinskim pismenima iz 14. i 15. vijeka. Pisac argumentovano utvrđuje, da je u hrvatskim stranama s latinskom crkvom i prije renesansne književnosti, te one što ju je izazvala katolička reformacija već postojala narodna crkvena književnost, koja se u svojim najstarijim i najvažnijim tekstovima naslanjala na staru crkvenoslavensku književnost upravo onako, kako se na nju naslanjala hrvatska glagolska crkvena književnost. Dr. Fancev ovdje pobija tvrdnju, da bi hrvatska crkvena književnost u krajevima s latinskom liturgijom bila nastala sasvim odjelito od glagolske crkvene književnosti, tj. sasvim novim prevodenjem i prihvaćanjem predložaka iz latinske crkvene književnosti, a to znači da su obe hrvatske crkvene književnosti: i ona glagolskoga pisma za crkvu sa staroslovenskom i ona latinskoga pisma za crkvu s latinskom liturgijom, nastale iz jednoga izvora — iz stare crkvenoslavenske književnosti. Iz ovoga nužno proizlazi, da između crkvene hrvatske glagolske i hrvatske latiničke književnosti postoji najtješnja veza — a time je opet utvrđeno postojanje jedne jedinstvene narodne tendencije, koja je već dolazila do izražaja i u poznatim zajedničkim situacijama za razvijanje i širenje hrvatskih crkvenih prikazanja i koja se još prije kulturne prevlasti Dubrovnika za vrijeme renesanse po hrvatskim liturgijskim pjesmama manifestirala u starijem središtu hrvatskog kulturnoga života — Zadru i gradovima Ninu, Biogradu, Šibeniku i Kninu. Ova narodna crkvena književnost mogla je imati udjela i kod slaviziranja romanskih gradova, a sigurno je da je u njoj sve jače dolazio do izražaja čisti čakavski narodni govor, pa je stoga razumljivo da su dubrovački književnici 16. vijeka već našli izgrađen književni jezik, koga je pripravila ova narodna crkvena književnost. Dr. Fancev opravdano tvrdi da se čakaviziranje književnoga jezika u inače štokavskom Dubrovniku moglo izvršiti samo znatno ranije, a to da je bilo onda, kad je uzduž Dalmacije cvala ova crkvena književnost.

Najviše truda uložio je pisac oko tvrdjenja, da hrvatska crkvena latinička književnost sa hrvatskom crkvenom glagolskom književnošću u davnini čini jednu cjelinu. On dokazuje da su hrvatski latinički lektionari nastali upravo hrvaćenjem crkvenoslavenskih tekstova hrvatske glagolske liturgijske književnosti i da je njihovo naslanjanje na latinski tekst Vul-

gate samo sekundarna pojava. To isto tvrdi pisac i za hrvatske psaltire, te najavljuje u tome pravcu još detaljnije studije. U dokaznom dijelu dr. Fancev iznosi mišljenje lajpciškog slaviste Aug. Leskiena, koji je proučavao ćirilovski lekcionar lajpciške gradske knjižnice, za koje veli dr. Fancev, da je u osnovi ispravno, samo da ga treba prestilizovati. Mišljenje dra Toma Maretića, izrečeno u »Predgovoru« za »Lekcionarij Bernardina Splićanina iz 1495 g.« dr. Fancev odbija kao neispravno. Stopama Maretićevim u prosuđivanju postanka hrvatskih lekcionara pošao je M. Rešetar, izdavač »Zadarskoga i Ranjinjina lekcionara«, a Leskienovu mišljenju približio se V. Jagić u studiji »Die serbokroatischen Uebersetzungen der Bibel im Ganzen oder einzelner Teile derselben«. — Dr. Fancev svoja tvrđenja još ne postavlja definitivno, ali on je već sada čvrsto uvjeren, da već ima dovoljno materijala, na osnovu kojega će se njegova teza moći konačno učvrstiti. Na svaki način rad što ga je izvršio dr. Fancev zaslužuje najveću pažnju i u pravcu utvrđivanja goleme važnosti što ju je za kulturni život Hrvata imala crkvena hrvatska književnost, a ujedno i s obzirom na pronalaženje dokumenata za jedinstvo hrvatske crkvene književnosti od vremena opredjeljivanja Hrvata za Rimsku crkvu.

3. U 245 knjizi Rada Jugosl. Akademije štampana je Fancevova studija »Nova poezija Splićanina Marka Marulića«. Kao svi radovi dra. Fanceva i ovaj se odlikuje temeljitim poznavanjem predmeta, te savjesno pripremljenim dokaznim materijalom i preglednim načinom prikazivanja. I ovdje pisac na osnovu svojih istraživanja pretpostavlja mogućnost dokazivanja, da je stara hrvatska crkvena književnost bila jedinstvena, pa da je njen utjecaj nesumnjivo protegnut i na pjesnike kasnijih vremena hrvatske svjetovne književnosti. To se vidi po tome što je sigurno da se Marko Marulić u svom hrvatskom književnom radu služio djelima starije hrvatske crkvene književnosti. U devet odlomaka ove rasprave dr. Fancev korigirao je dosadašnje mišljenje, da se anonimna poezija u Lucićevu »Vrtlu« ima pripisati isključivo Maruliću, i dokazao da je ona različita podrijetla. Pored toga otkrio je oveći broj pjesama (oko 10) koje pripadaju Maruliću, a nijesu dosad smatrane njegovim. **Dr. Vl. Petz.**

Dr. Juraj Ščetinec: Socijalna organizacija fašizma, Zagreb 1935., 8°, str. 48. Din 10.—.

Dr. Juraj Ščetinec, profesor Ekonomsko-komercijalne visoke škole izdao je pod ovim naslovom brošuru kao poseban otisak svoje studije, objavljene u »Mjesečniku« Pravničkog društva.

U toj studiji pisac analizira osnovna načela i strukturu fašističke korporativne organizacije; zatim organizaciju radnih odnosa te radne i životne prilike radnika, koje su nastale provođenjem fašističkog korporativnog režima u život. Na koncu ispituje, koliko fašistički režim daje izgleda, da će ostvariti nov društveni red.

Prikazujući osnovna načela fašizma pisac je sustavno izložio naučnu osnovku fašističke koncepcije o narodu i državi, kojom opravdava unitarizam, autoritarizam i totalizam svojega političkog režima; prikazao je, kako su politička načela fašizma utjecala na modificiranje korporativnog